

Всесвітній день боротьби проти сказу (World Rabies Day) заснований з ініціативи Глобального альянсу з контролю сказу (Global Alliance for Rabies Control) і щорічно відзначається 28 вересня, починаючи з 2007 року, за підтримки багатьох організацій охорони здоров'я.

Цей День покликаний привернути увагу до проблеми поширення цієї хвороби, а також до її наслідків. А дата обрана в зв'язку з тим, що в цей день в 1895 році помер Луї Пастер – знаменитий мікробіолог, один з творців вакцини проти сказу.

Заходи, присвячені Всесвітньому дню боротьби проти сказу, проходять повсюдно. Фахівці різних країн інформують людей про наслідки сказу у людини та тварин; розповідають, наскільки легко його попереджати і як викоренити це захворювання серед людей, ведучи боротьбу з його збудником серед тварин. Також до цього дня традиційно приурочені наукові симпозиуми та конференції, присвячені боротьбі зі сказом, і благодійні заходи зі збору коштів на вакцинацію тварин.

За даними альянсу по боротьбі проти сказу, щорічно в світі 55 тисяч осіб помирає від сказу – або, в середньому, одна людина кожні 10 хвилин.

Щорічно 10 млн. осіб отримують лікування після контакту з тваринами з підозрою на сказ. Кішки та собаки залишаються головними носіями сказу, але в деяких країнах світу (Америка, Австралія) значним епідеміологічним резервуаром стали летючі миші.

Сказ або водобоязнь – гостре інфекційне захворювання теплокровних тварин та людини. Спричиняється вірусом і передається людині через укуси хворих на сказ тварин – кішок, собак, диких плотоядних тварин, таких як лиси, єноти, скунси, шакали, вовки, а також летючі миші. Велика рогата худоба, коні, олені та інші травоядні тварини можуть заразитися на сказ, але передача вірусу від них до людини відбувається рідше.

Сказ – особливо небезпечна гостра вірусна хвороба тварин і людини, яка характеризується ознаками поліенцефаломієліту, паралічами і абсолютною смертністю. У відповідності до оцінки ВООЗ, вона входить у п'ятірку найбільш небезпечних зооантропонозів, що завдають величезні соціально-економічні збитки.

За даними Державного закладу «Український центр з контролю та моніторингу захворювань Міністерства охорони здоров'я України», епідеміологічна ситуація в Україні за останні 30 років щодо захворюваності людей на сказ залишається нестійкою – реєструються поодинокі випадки захворювань, є умови для їх поширення. Про це свідчить і тенденція до зростання рівня захворюваності. Так, якщо за період з 1988 по 1997 роки зареєстровано 19 випадків захворювань, то за період з 1998 по 2007 роки – 27 випадків, за період з 2008 по 2017 рік – 31 випадок.

У 2017 році зареєстровано 2 випадки захворювань серед людей (на 2 випадки менше попереднього року) – по одному випадку у Дніпропетровській та Одеській областях.

Кількість неблагополучних щодо сказу населених пунктів збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 21,3% і складає 1356. (у 2016 році -1118, у 2015 – 1229). Кількість виявлених тварин, хворих на сказ, збільшилася на 25% і складає 1665 проти 1332 у 2016 році.

Погодні умови сприяють розмноженню мишовидних гризунів – основної кормової бази для лисиць та інших плотоїдних тварин. Фінансові труднощі значно скоротили заходи боротьби з гризунами. В країні також гостро стоїть проблема з безпритульними тваринами. Крім перерахованого важливим є відношення людей до небезпеки захворіти на сказ – це відмова від щеплень і самовільне переривання щеплень.

Причинами складної ситуації в Україні щодо сказу собак та котів також є:

– недостатній контроль за виконанням правил утримання собак і котів, та безвідповідальність власників тварин, в результаті чого збільшується кількість безпритульних тварин, особливо на околицях міста, на територіях інших населених пунктів, дачних ділянок, прибудинкових територіях;

- не бажання власників вакцинувати домашніх тварин проти сказу;

відсутність чіткої нормативно-правової бази щодо розведення і утримання собак і котів, адміністративної та юридичної відповідальності їх власників, особливо у приміських зонах та сільських місцевостях;

- не застосування ст. 17 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» в частині умишного вбивства тварин при регулюванні чисельності та тих, які хворі на сказ чи на інше особливо небезпечне захворювання або є носіями особливо небезпечного захворювання;

Поряд з цим, проблемним є наближення популяції лисиць до населених пунктів, що сприяє контакту з безпритульними та бродячими собаками і котами.

Крім того, на території України поряд із класичними штамами вірусу сказу в південно-східному регіоні має місце циркуляція європейських лісавірусів летючих мишей (генотип 5).

Антропоургічний (міський) тип сказу в Україні еволюціонує за рахунок неконтрольованого збільшення чисельності бродячих і безпритульних собак. Це зумовлено відсутністю чіткої нормативно-правової бази щодо розведення і утримання собак і котів, адміністративної та юридичної відповідальності їх власників, особливо у приміських зонах та сільських місцевостях.

Таким чином, напружена епізоотична ситуація в Україні стосовно сказу зумовлена різноманіттям резервуарів та джерел збудника інфекції. Якщо раніше всі штами вірусу сказу розглядалися в єдиному антигенному відношенні, то нині класифіковано його 4 серотипи та 7 генотипів.

Виділення вірусу зі слиною у тварин починається за кілька днів до розвитку клінічних ознак хвороби і триває протягом усього періоду захворювання. Хворі на сказ дикі тварини втрачають почуття страху і забігають в населені пункти. У собак інкубаційний період триває від 2 до 8 тижнів. Захворювання починається періодом передвісників: поведінка собаки змінюється, вона стає неспокоїною, ховається від людей, гризе неістівні предмети, ковтає навіть дрібне каміння. З'являється слинотеча. Через 1-3 дні настає буйний період, який триває 3-4 дні. Собака кидається на людей і тварин, майже не гавкає або гавкає хрипло з підвиванням. Сказжені собаки безцільно бігають вулицями, морди вкриті густою слинною піною. Далі настає паралітичний період, тварина пересувається тільки на передніх лапах (задні паралізовані), хвіст висить, язик звисає з рота, слина тягнеться стрічкою. В судорогах тварина гине. Збудник захворювання в холодну пору року довго зберігається в неприбраних трупах тварин, що загинули від сказу.

Головною ознакою захворювання диких тварин є зміна поведінки, перш за все, втрата відчуття страху. Звірі втрачають обережність і навіть удень з'являються у населених пунктах, нападають на людей і тварин.

Для виникнення захворювання у людини має значення місце укусу та характер ран. Особливо небезпечні укуси в голову, обличчя та кисті рук, тобто місця, близькі до спинного та головного мозку. Інкубаційний період при сказі в людини коливається від 14 днів до 6-12 місяців. Першим виникає тупий біль у ділянці укусу. Рубець на місці укусу нерідко припухає, червоніє, свербить, біль поширюється по ходу нервів. З'являється надмірна рефлекторна збудливість нервових центрів, зокрема дихання і ковтання. Настає розлад дихання, болісні судороги ковтальних м'язів при спробі налитись, слинотеча. Без інтенсивного лікування смерть настає в перші сім днів хвороби в результаті дихальної недостатності.

Найчастіше люди заражаються при порушенні норм поведінки з тваринами. Щоб не заразитися, необхідно утримуватись від контактів з дикими та безпритульними тваринами, виконувати правила утримання домашніх тварин. Обов'язково потрібно робити щорічні щеплення проти сказу домашніх та сторожових собак, доставляти фахівцям ветеринарної медицини хворих тварин або їх трупи в разі загибелі. Не можна знімати шкіру з трупів диких тварин, вбивати здорових на вигляд тварин, які нанесли укуси, а терміново викликати ветеринарного лікаря.

Укушені рани, подряпини, місця ослинення потрібно негайно ретельно промити проточною водою з господарським милом, миючим засобом з подальшою обробкою країв рани спиртом, настоянкою або водним розчином йоду.

Ушкоджений одяг перед ремонтом обробити гарячою праскою. В цей же день слід звернутися до травматологічного пункту, який працює цілодобово. Протипоказань для щеплень немає.

Своєчасна кваліфікована медична допомога особам, які зазнали нападу тварин, укусів або ослинення, стає найважливішою ланкою запобігання захворювань людей на сказ, особливо в умовах неблагополучної епізоотичної ситуації, неефективних заходів щодо вирішення проблеми безпритульних тварин, незадовільного контролю утримання домашніх тварин, недостатнього обсягу щеплень тварин проти сказу.

З метою обмеження поширення сказу в Україні, здійснюється комплекс ветеринарно-санітарних заходів, які передбачають систему організаційних заходів, спрямованих на ліквідацію сказу, включають епізоотологічний і епідеміологічний моніторинг, системну парентеральну імунізацію домашніх тварин та пероральну імунізацію диких м'ясоїдних тварин.

Одним з найголовніших заходів профілактики сказу є імунізація тварин. Щорічно в Україні здійснюється понад 5 млн. щеплень тварин проти сказу.

Парентеральна імунізація (вакцинація) домашніх тварин включає обов'язкову імунізацію всього поголів'я собак на всій території країни; котів – в зонах стійкого неблагополуччя; сільськогосподарських тварин – при спалахах захворювання.

До лікаря слід звертатися відразу після контакту (укусу або ослинення) з підозрілою твариною, оскільки при проявах клінічних ознак врятувати хворого не вдається.

У разі вчасного звернення постраждалого до лікувальної установи проводиться щеплення антирабічною вакциною, яка попереджає захворювання і врятовує життя. У разі несвоєчасного проведення вакцинації після укусу інфікованої тварини хвороба закінчується смертю. Протягом 2017 року значно збільшилася (на 30,3%) кількість звернень за медичною допомогою осіб, постраждалих від тварин з підозрою на сказ та хворих на сказ, і складає 2085 осіб (163,9 на 100 тис. населення). Така тенденція простежується у більшості регіонів.

Однією з головних причин, що призводить до захворювання і смерті покусаних скаженими тваринами людей, є небажання або незнання про необхідність пройти профілактичне лікування вакциною. Крім того, причиною смерті від цього страшного захворювання стають пізні звернення до фахівців, і отже, пізній початок лікування, а також перерване профілактичне лікування або порушення режиму поведінки

щепленого у період антирабічних щеплень (вживання алкоголю). Очищення рани та імунізація, зроблені якомога раніше після підозрілого контакту з твариною можуть запобігти розвитку сказу практично на 100%.

Якщо Вас укусила тварина або її слина потрапила на Вашу шкіру чи слизові оболонки обов'язково зверніться до лікаря. Питання проведення антирабічної допомоги постраждалому вирішує лікар.

Не зволікайте жодної хвилини! Єдиним захистом від хвороби є щеплення, причому воно не має протипоказань!

Якщо Вас укусила домашня тварина, з'ясуйте ім'я та адресу її господаря. Це необхідно для того, щоб ветеринар міг спостерігати за станом тварини протягом 10 діб від моменту укусу. Якщо тварина протягом цього часу залишається здоровою, для постраждалого небезпеки зараження сказом вже не існує і необхідності в проведенні антирабічних щеплень немає.

Щоб запобігти захворюванню на сказ, дотримуйтеся наступних правил:

- ***не контактуйте з бездомними і дикими тваринами, розповідайте дітям про небезпеку таких контактів;***
- ***не провокуйте тварин на укуси: не намагайтеся годувати, надавати допомогу невідомим, безпритульним тваринам, дратувати їх;***
- ***уникайте скупчень безпритульних собак***
- ***при укусі або ослиненні підозрілою твариною промийте рану водою з милом, краї рани обробіть розчином йоду;***
- ***своєчасно робіть своїм домашнім тваринам щеплення проти сказу.***

Проте, слід пам'ятати, що всі заходи з профілактики сказу будуть марні, якщо кожен власник тварин не буде розуміти, що він несе відповідальність не тільки за своє здоров'я чи свого улюбленця, але і за здоров'я оточуючих.